

Елин Пелин
Напаст божия

В село завърлува невярна болеет – тежката болест – и зареди да мори от къща на къща.

Изчезна радост, почерня измъчен народ. Сякаш зли духове прелетяха над селото.

– Боже, какъв тежък грях сторихме, боже!

И черковната камбана всяка сутрин почна да разнася медния си ек над загриженото слънце, да канн старо и младо на молитва. Свещеникът усърдно заслужи литургия след литургия. Малката черква от сутрин до вечер стоеше отворена и хората, измъчени, покаяни, уплашени, идваха по два, по три пъти на ден да палят свещи, да се молят, да слагат мило и драго дар. Няколко пъти правиха водосвет, светиха масло, посребриха иконата на божията майка, отрупаха с дарове св. Иван Изцелителя, но нищо не помогна. Болестта от ден на ден по-страшно върлуваше, по-немиловичиво косеше.

Учителят дълго мисли и един ден каза, че страшната зараза на болестта се разнася от поповия излак.

На мегдана, пред поповата къща, имаше стар излак, водата на който наистина бе по-вкусна от водата на чешмата. Ала тоя излак нямаше кофа и хората черпеха от застоялата му вода с всевъзможни съдове, уливките от които се втичаха пак вътре. Учителят имаше право, но той бе много млад и хората не искаха да го вярват, а продължаваха да разнасят страшната зараза по селото. Дебелият свещеник, суеверен като всички, им помогна още повече.

– Това е напаст божия! – говореше той.

И напук на учителя, свети вода на излака.

И болестта се усили. Току зачернее човеку пред очите, удари го в глава, отще му се всичко – легне, ни жив, ни мъртъв, по цели дни и недели. Съхне, вехне, губи се. Така умря бяла Неда, Аглика, умря Ирмена – млада невеста, вчера под венчило минала. В един гроб заровиха Магда и Ягодин – любовник и любовница, и двамата млади и зелени, и двамата селска слава.

Дори каменни сърца се покъртиха от жалост.

Вредом се почувствува нещо страшно, нещо черно, глухо, мъчно. Отчаяние и безутешна скръб се възцари в сърцата, тъга засени добродушните селяшки лица. В това работно време, време на труд, на пот, на мъка и усилие – дали болни, дали полска работа да гледат.

Почернях селските ясни дни, смутиха се спокойните и тихи нощи. Вечер всичко ще се прибере, ще стихне, ще се потаи, а от четирите краища на селото се подемат отчаяни гласове и писъци на осиротели

майки, овдовели булки и се носят тъжно и страхотно чак до зори.

Па и друга беда настигна. Застоя се суша и като опустошителен пожар изгори всичко, изпосуши поля и посеви, извори и кладенци. Грозна тримесечна задуха се простря навсякъде и се застоя да мори, да сусши, да пали. Цели три месеца по ясното небе се не мярна ни сянка от облачец. Слънцето от ден на ден, като напук, все повече и повече се разпалеше, все повече и повече печеше. Над изгорелите поля и посеви, над почернелите угари и попуканата земя затрепера страшна марана. Сякаш въздухът гореше и гърдите го поемаха като от някакви адски нажежени тръби. Дробовете съхнеха. Устата горяха за вода. Изпръхналите устни се пукаха до кърви.

Нажежената природа доби печален и убийствен вид. От каменливите и голи чуки над селото и от червените ронливи сипеи по тях се носеше един тежък и прижурлив лъх, като от купища разтопен метал. Чернило някакво повея от горите и душност замени хладината им. Вадички и горски потоци, чешми и кладенци, блата и гьолища, бари и мочури – всичко пресъхна. Добитъци гинеха за вода, изпокриха се весели птички. Тежко, с разтворени човки запрехвъркаха зажаднели гарвани и унилото им грачене разкъсваше от скръб селяшкото сърце. Щъркът замислено закрачи по изсъхналите мочури. Чучулиги, задушени от страшната мараня, падаха от висинето мъртви, с изплезени езичета, с уста, пълни с алена кръв, извряла из мъничкото, пукнато песнопойно сърчице.

Сушата като невидима дяволска птица пъдеше с огнените си криле всяко облаче от кръгозора и ставаше от ден на ден по-страшна и поубийствена. Със смъртна тъга се връщаха вечер от полето морни, изпгорели жетвари: от припламналите класове на безкрайните нивя се ронеше като дъжд изцибрено и безхлебно зърно. Из широкото, разлюляно като златно море поле не се носеше звънкият отглас нито на една жетварска песен. Мълчаливо се мяркаха там жетвари от заран до вечер. Мълчаливо се навеждаха и изправяха. Мълчаливо, като че събираха трупове на бойното поле, градяха на кръстци празните снопи и кръв капеше от сърцата им. Полето мълчеше като пусто. Само от усамотен горски крайчец нейде тихо и продължително се подемаше трогателен плач на черна вдовица или осиротяла майка и тъжният му ек, сякаш отразен от небесния купол, падаше и удряше като с хладна кама сърцето ти.

Навред тъга и глухота, като че ли черна чума върлуваше или настъпяше второ пришествие.

Напусто всеки празник свещеникът извеждаше на лития по четирите краища на селото и мало, и голямо. Напусто децата всеки ден носеха

черковните хоругви по ниви и по ливади. Бог не чуваше горещите молби на старо и младо – за капка росица, за здраве и за утеха.

Трябваше човек да види тъжното шествие на литията, за да му се свие сърцето от скръб. Наредени на дълга печална върволица, проточена като голяма гъсеница из полето, селяните – измъчени, боси, гологлави – мълчаливо вървяха след белите черковни хоругви. По лицата на всички се чете тъга и покаяние, от сбърчените им чела капе едра пот. Босите им крака ревят жеккия пясък и вдигат облак от златен прах, който покрива цялото шествие и прави черни браздулицн по изпотените лица на селяните. Над голите им глави пече адско слънце. Тежка миризма на тамян и восък се носи наоколо. По цели часове те обикалят селото, кръстосват полето, после се спират, окръжават свещеника и дълго се молят. И под това адско нажежено небе, посред това изгоряло поле едвам се чува плачевният припев на тия убити от скръб и безнадеждност човешки същества.

– Господи, помилуй!

Но напразно! Челиченият ек от жабешкото крякане, което цяла нощ трептеше над припламналото поле и над скръбното селце, предсказваше продължение на страшната суша.

А болестта замори по-често и по-често.

Отникъде помощ, отникъде надежда. Сбъркаха се клетки сиромаси. Попът, доволен от печалбите по опела и водосвет и от победата над учителя, спокойно си седеше в кръчмата с чаша в ръка и бърбеше:

– Ей, хора, тая беда за вас е малко! Чумата, чумата ви се пада! Потънахте в грехове до шия, продадохте душите си на дявола, забравихте пост и пречест, пропихте се и разгневихте бога ... Сега сърбайте какво то сте дробили! Думах ви да подновим параклиса под село – не искате! Теглете сега!

И хората навеждаха глави смирено, огорчени, засрамени. Само младите негодуваха против думите на попа и говореха явно:

– Греховни сме били, а? Пияници? Я нека се поогледа светиня му!

А учителят непрестанно учеше, че гнездото на страшната зараза е поповият излак, и горещо настояваше да се запусти.

– Само така ще се избавим – казваше той.

– У-у-ут – крещеше му дебелият свещеник, – вчерашно хлапе, на побелели глави ум ще дава! Не ще молитва, а? Протестантин! Безбожник! Болестта била в излака! Те зарад такива бог ни наказва! Излака да не барате, че ви ръцете изсъхват! Който иска спасение, ето черквата – нека се моли!

Учителят не се стърпя. Един ден той събра момците, който бяха с него, и пред всички селяни заковаха излака с яки дъбови капаци. Цяло село се събра на мегдана. Кметът, чорбаджията, старците – всички роптаеха против учителя, но младежите не искаха и да чуят. Попът вдигна брадвата да откове капака, но мъжката ръка на учителя го спря:

– Бъди благоразумен, дядо попе!

– Благоразумен ли? Махнете се оттука бре, хлапаци недни, не лъжете света, че ви дявол взима – зафуча светиня му. Очите му светеха, брадата му трепереше от гняв.

Тогава срещу него се изстъпи буйният Младен, годеникът на Неранза, която лежеше болна, и брат на починалата Аглика, па извика отчаяно и страшно:

– Дядо попе, хвърли брадвата настрана, че ми тъмнее пред очите!

– Ти си глупав, Младене! Не си дошъл ни веднаж на черква, пък... – заекна позеленял от яд свещеникът.

– Махни се по дяволите с твоите молитви! Те умориха Аглика и болиха Неранза. Да се махнеш оттук, че... не знам какво ще сторя! – извика Младен и очите му се замъглиха, и пръстите му се свиха на железни юмруци. Той извади един кол от ближния плет и застана край излака.

– Който смее, нека приде!

Старият му баща, треперещ от яд, вдигна ръка към него и му викна:

– Да не си ми стъпил вече в къщата, чу ли!

– Тате, назад, че никого не жая! – викна извън себе си Младен. – Ако бяхме направили това по-напред, сега Аглика да е жива и Неранза да е здрава.

Две едри сълзи се отрониха от очите му и се търколиха по мургавето му юнашко лице.

Старите постояха, погледаха, посърдиха се, па си отидоха.

– Много вирят нос младите! Не знам де ще му излезе края – рече им Младеновият баща. – Видяхте ли го моя син? Щеше да ме бие за нищо работа.

Оттогава момците се заредиха да пазят излака дено и ноще. Цели четири недели който и да минеше оттам, ще види изправена до върбата стройната фигура на момък с голяма тояга в ръка, млад, бодър, бдящ като войник на поста си.

А сушата все още немилостиво гореше и челиченият ек на жабите все още по цяла нощ трептеше над ширното припламнало поле, над озлочестеното селце и предсказваше, че няма скоро да се свърши.

И едно глухо неверие се роди между млади и стари. Един злобен

ропот се понесе от недоволните души и отчаяните сърца, които почнаха да давят с вино и ракия тъгата и мъката си. Свещеникът, уморен и разочарован, заряза литии и водосвет. В черквата освен жени и старци друг никой не стъпяше. А кръчмите се пълнеха с отчаян и пиян народ. И там сред грозния шум се чуваха и греховни думи:

– Бог не е милостив – не молете му се! Нека като жабите, кога им пресъхне блатото – да прокълнем и да умрем.

КРАЙ

За пръв път публикуван в сп. Общо дело, II, кн. 3, ноември 1901, с. 43–44, под заглавие „Напаст Божия. Очерк. От Елин Пелин“ и означение накрая: с. Байлово. Сам

Елин Пелин си спомня през 1949: „По тия времена там, в това «Общо дело», напечатах първия си разказ, който в сериозно списание се напечата. Той е «Напаст божия» („Как пиша“). Разказът е непосредствено отражение на неволята в родното му село през засушливите години у нас по време на острата аграрна криза в света 1897–1901. За непосредствения повод на разказа Елин Пелин си спомня: „В моето село се появи една болест – дифтерит по децата – и през едно лято умряха 50 деца бързо, за два месеца. Мене ме нямаше там. Връщам се в село. Научих каква е работата и почнахме с някои хора да се питаме: какво е това. Лекар нямаше. Имаше един арменец, околийски лекар в Новоселци. Обаче тази болест беше пламнала по всички села – инжекциите бяха известни – и той не смогваше да отиде да лекува хората. Там по-будните селяни се събрахме да видим какво става, отгде иде тая зараза. Хората се научиха да се пазят, да се не сношават едни с други. Отгде иде тая работа? Но хората живееха малко примитивно. Имаше един кладенец, който не беше изграден, а една много голяма коруба от дърво беше бутната в земята и той се пълнеше с вода. От тоя кладенец наливаха вода много хора. И си наливат съдовете, които носят на кобилицы.

Взел менчето, като дойде, върже го за нещо, бръкне – не беше дълбоко, – налее го, сипе си. Рекохме да не е от това нещо тази болест, да не иде оттам тази зараза. Защото действително беше ужасно нещо: 50 деца в едно малко село бързо-бързо отидоха. И мислехме. И аз, който тогава четех, имах възможност да чета медицински книги и списания, които ми попадаха, и ходех и в София като по-будно момче в селото, предполагах, че заразата иде от кладенеца. И поисках да бъде затворен тоя кладенец. Ако може да прекратят да наливат от него вода. Най-после обявиха да не наливат от него вода. Добре, ама хората невежи: «Е, от водата ще ни дойде болестта!» Не слушаха. Някои послушаха, но не всички послушаха. Тогава се принудиха да поставят човек да им казва да не наливат от тая вода. – От този случай ми хрумна на мене пък разказа «Напаст божия». Та разказът аз го напечатах в «Общо дело» тогава. Митишев ми го взе, намери го за добър и интересен“ („Как пиша“). Включен с доста поправки в

Разкази, т. I, 1904, с. 110–116, и с незначителни промени в следващите издания на първия том. Наново преработен от автора за Съчиненията от 1938. Сцената на скарването между попа и Младен е силно съкратена още при първото издание на Р – премахнат е в нея чуждият на общия тон на разказа гротескно-хумористичен елемент.

Премахнатата е още в първото издание и сантименталната сцена на помириенето на Младен с баща му. На мястото на зачеркнатия текст е написан съвсем нов. – Наред с тия изчиствания на странични моменти, чрез което разказът става много по-стегнат, по-напрегнат, още при първото му включване в книга са направени редица по-големи и по-малки поправки – смислови, стилистични, езикови, в пунктуацията, правописни. Напр. „сякаш самодиви прелетяха над селото“ става „сякаш зли духове прелетяха над селото“; „и черковната камбана всяка сутрина почна да разнася ледния си език над загриженото селце“ става „и черковната камбана всяка сутрина почна да разнася медния си ек над...“; „болестта се разнася чрез селския излак“ – „болестта се разнася от поповия излак“.

Поправките в Р, 2-о, 3-о и 4-о изд., са незначителни, предимно в пунктуацията и тук-таме стилистични. За С1¹ разказът е наново цялостно отредактиран, но независимо от отстраняване на чужди грешки поправките имат предимно стилистичен характер – текстът се очиства от неприсъщи чужди думи, неуместни прилагателни, опростява се

изразът. Напр.: „Сякаш цялата атмосфера се запали. Белият дроб поимаше въздуха, като от някои адско нажежени тръби, лепнеше се на корубата и съхнеше“ става в СИ: „Сякаш въздухът гореше и гърдите го поемаха като от някакви адски нажежени тръби. Дробовете съхнеха.“ След излизане на СИ, 1938, Елин Пелин обърна внимание да се отстранят само някои излишни многоточия.

Елин Пелин. Съчинения, том 1 – Разкази 1901–1906, „Български писател“, 1972 г.

Източник: Словото

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5292>]